

## Úvod do teologie

### ***Teo-logie*** – řeč (věda) o Bohu/bohu

Teologie, v původním znění *theologia*, je složení řeckých výrazů *theos kai logos*, Bůh a slovo. Lépe řečeno rozhovor o Bohu, Bůh a studium.

- **Platon** užívá výrazu teologie ve svém pojednání o státu v kontextu kritiky mýtů
- **Aristotelés** hovoří o teologii či o *teologické filosofii*. Zde je teologie vřazena vedle tří teoretických věd jako nejvyšší věda, která stojí nad fyzikou a matematikou.
- **Panaitios** (2. stol. př. Kr.) a **Varro** (1. stol. př. Kr.) se setkáváme s následujícím rozdělením:
  - a) mytická (básnická) teologie,
  - b) politická (kultická) teologie,
  - c) fyzická (filozofická) teologie.

### Úvod do teologie

- Základy křesťanskému užití termínu teologie položil **Origenes**. Dokonce sloveso *theologeîn* znamená vyznávat Boha, a to ve smyslu křesťanské víry v Boha a Krista. Zlom v užívání termínu teologie pak přinesla éra konstantinská. Eusebius z Cezareje již používá výraz *theologia* plně ve smyslu křesťanské víry.
- Ve 4.-5. století označuje termín **teologie** nauku o Bohu a Nejsvětější Trojici. Naproti tomu výraz **oikonomia** označuje spásné dílo Boha ve světě.
- V latinském světě se setkáváme s užitím termínu *theologia* u **Cicerona** a sv. **Augustina**. Oba používají tento termín ve smyslu řeckých mytologií. Platonskou filozofii naproti tomu označuje sv. Augustin termínem *vera theologia*. Můžeme konstatovat, že v latinském prostředí se výraz teologie v dnešním slova smyslu prosazuje teprve v období rané scholastiky, a to ve spojení s jménem **Gilberta Porreta** (1080 - 1154). Základní vztah mezi vírou a rozumem vyjádřil ve slavném díle sv. **Anselm** pod formulí *fides querens intellectum* - víra hledající rozum. Teologie je tedy poznání víry.

### Úvod do teologie

13. stol. je stoletím velkých univerzit. Zde na prvním místě patří zásluha sv. **Tomáši Akvinskému**. Ve své *Summě* se v první otázce ptá, *zda teologie může být chápána jako věda*. Pojem věda přebírá z Aristotela, který ve své logice zvané *topika* uvádí **dvě kriteria, jež musí jakákoliv věda splňovat**: 1: má své *principy* či *axiomy* a všechny ostatní výpovědi z těchto principů vyvozuje. 2: tyto principy musí být samy o sobě zřejmé, tj. *evidentní*. Tato zřejmost vytváří kritérium jistoty.

*Aplikace:*

a) Jaké jsou teologické principy a co je vlastní přiměřenou metodou teologie? Splňují tyto principy a metoda kriteria vědy či nauky? Je teologie vědou? Na tuto první otázku odpovídá sv. Tomáš Akvinský. Podle něho jsou principy či axiomy teologie *články víry* (*articuli fidei*), což jsou věroučné články (jednotlivé věty) apoštolského vyznání víry (12 článků apoštolského či 14 článků nicejsko-cařihradského vyznání). Z těchto článků víry vyvozuje (dedukuje) teologie své poznatky. V tomto smyslu je pro Tomáše teologie vědou konkluzivní.

b) Jaká je ale zřejmost či evidence těchto kriterií, abychom mohli hovořit o jistotě? Zde se teologie odvolává na Boží zjevení: tyto principy jsou *Bohem zjevené*, a proto jsou absolutně jisté.

### Úvod do teologie

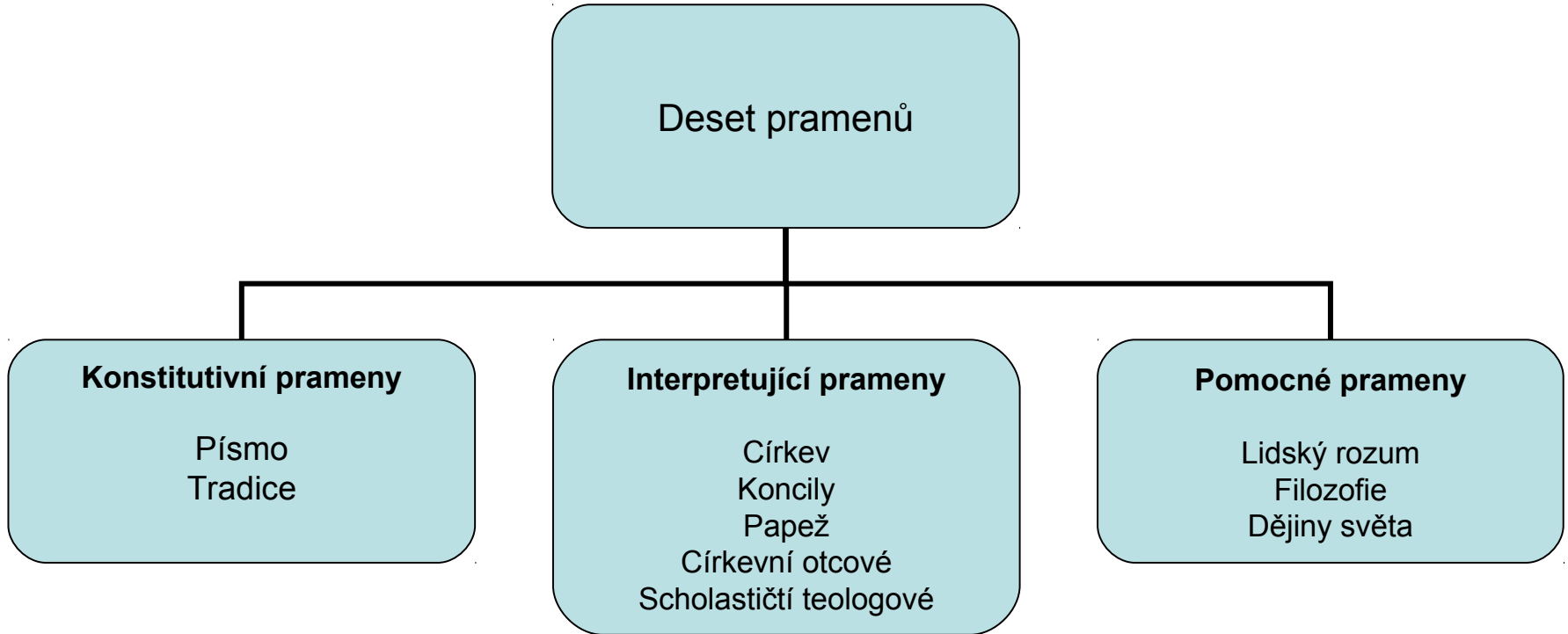
Na začátku novověku Dr. Martin Luther zpochybnil hodnotu a pravdivost lidského poznání a tím byla ohrožena i úloha lidského intelektu v teologii – *ratio meretrix diavoli*

Systematicky se otázce pramenů teologického poznání a jejich pravdivosti věnuje význačný teolog zlatého španělského století a tridentského koncilu **Melchior Cano** (1509 - 1560). Cano vychází z Aristotelova Organonu a řecký výraz *topos* překládá do latiny termínem *locus* tj. místo (hovoří tedy o místech, pramenech teologického poznání). Toto slavné dílo bylo vytištěno posmrtně roku 1563 s názvem *De locis theologicis*.

Teologická místa jsou deset pramenů, které rozlišuje do několika podskupin. Za prvé hovoří o **vlastních pramenech** teologického poznání, které dělí do dvou podskupin: **konstitutivní prameny**, to jsou Písmo svaté a tradice, a *prameny interpretující zjevení*, to jsou katolická církev, koncily, římská církev (papež), církevní otcové, scholastičtí teologové. Dále přiřadil skupinu tří pomocných pramenů. Nazývá je **ascripti** a jsou to: lidský rozum, filozofie a dějiny lidstva.

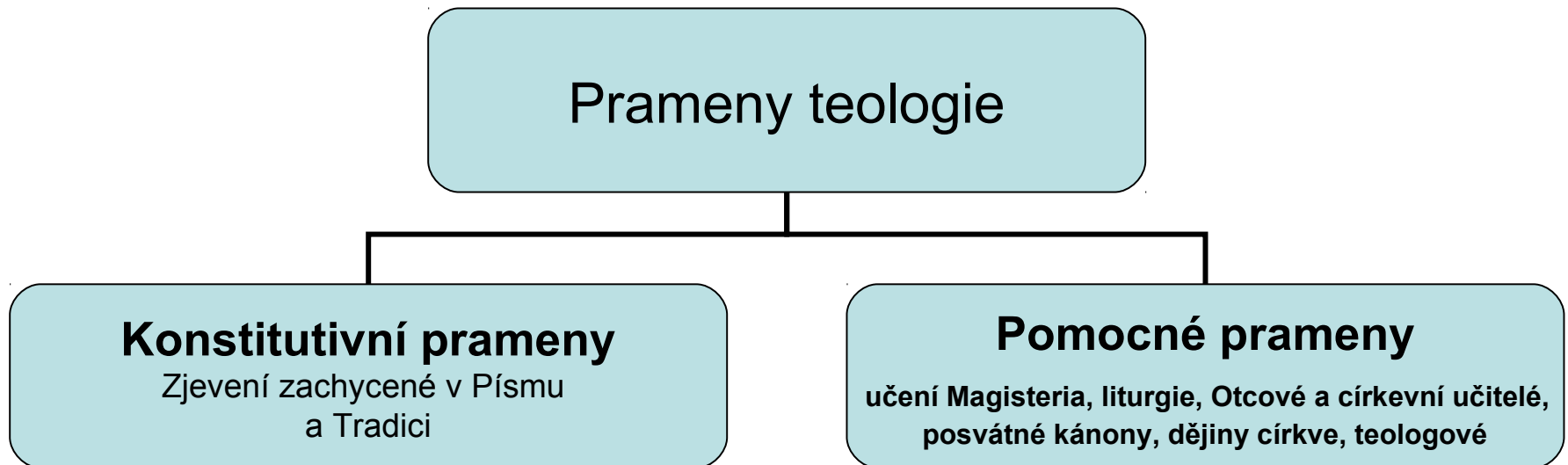
Úvod do teologie

Melchior Cano De locis theologicis



Úvod do teologie

Yves Congar (1904 - 1995)



Tento model používá i II. Vatikánský koncil v dogmatické konstituci o Božím slově *Dei Verbum*.

### Karl Rahner (1904 – 1984)

„Křesťanská teologie se chápe jako vědecký rozbor pramenů víry (biblická teologie a historická teologie), jejich systematická analýza a pokus o verbalizaci (systematická teologie a fundamentální teologie) a praxe této víry (praktická teologie). Na rozdíl od filozofie, která spočívá schopnosti lidského rozumu analyzovat a vytvářet syntézu, **je podstatou teologie usilovné naslouchání věřícího člověka vlastnímu dějinně vzniklému zjevení Božího slova a další vědecká metodická snaha o jeho poznání a reflexivní rozvíjení tohoto předmětu poznání. Teologie tedy zjevení Boží slova předpokládá, neprodukuje ho, nedá se však od něj ani oddělit, protože momentem tohoto zjevení je již jisté vědění pojmové a větné povahy: je to moment víry a odpovědného zvěstování jiným a vede k dalšímu rozvíjení, k reflexi a konfrontaci s jinými poznatky [...]** Vlastní teologie předpokládá pozorné naslouchání Božímu slovu z zájmu spásy a chce mu nakonec sloužit.“

### Úvod do teologie

**Teologie** je tedy vždy vázána na **zjevené Boží slovo**, jež je trvale přítomno v **církvi**, které zjevení uchovává prostřednictvím živého **učitelského úřadu** (tradice) a **vykládá** se stálým zřetelem na Písmo svaté. **Proto je teologie vědou, která předpokládá existenci víry a církve** (Písmo a Tradice hlásané Učitelským úřadem /Magisterium/).

**Teologie** vychází z předpokladu, že Bůh existuje a zjevil se člověku, zatímco **religionistika** se snaží vědecky zkoumat a porovnávat různá náboženství, přičemž existence či neexistence Boha/boha pro ni z tohoto hlediska (z hlediska víry) není podstatná.

Podstatou náboženského chování se zabývá **filozofie náboženství**, popisování projevů náboženského chování je předmětem **fenomenologie náboženství**.



## Úvod do teologie

### Metoda teologie:

**Descendentní hermeneutický princip:** vychází ze zdroje informací, kterými nás obdarovává Boží zjevení, obsažené v Písmu a osvětlované Tradicí.

Bůh → Boží zjevení k člověku → reflexe → člověk oslavuje Boha

*editus – reeditus*

(Aurelius Augustinus, Tomáš Akvinský)

**Ascendentní hermeneutický princip** vychází z našich poznávacích schopností posílněných, umocněných, prosvětlených vírou.

Člověk → hledání smyslu → nalezení souznění (odpovědi) v Božím zjevení

→ člověk oslavuje Boha

(Karl Rahner)

### **Dělení teologie:**

**Teologie spontánní** – víra v člověku se dožaduje porozumění. Tato potřeba porozumění je nazývána *intellectus fidei*. Je to snaha věřícího člověka porozumět.

**Teologie reflexní** – teologie specializovaná, odborná, profesionální, akademická. Tato teologie, která používá hermeneutických výkladových principů. Je to poznání rozumové a systematické. Užívá filozofických metod a zabývá se posledními principy.

### Reflexní teologie se řídí dvěma principy:

- **architektonický princip:** Boží slovo, které staví celou nauku, jí dodává jednotlivé stavební články: zjevené tajemství Nejsvětější Trojice, tajemství Ježíše Krista, tajemství Vtělení, tajemství Vzkříšení, tajemství Eucharistie, tajemství milosti
- **hermeneutický princip,** výkladový. Ten vysvětluje, interpretuje Boží slovo. Je to ona racionální perspektiva, filozofický postup, pomocí kterého teolog hledá pochopení, vysvětlení a seřazení těchto tajemství. Je to osvětlení pomocí rozumu ve světle víry.

**Teologie** je primárně **naukou spekulativní** a **sekundárně praktickou**.

Spekulativní stránka teologie je dána porozuměním Božímu slovu, pochopením nejvyšších pravd. Praktická stránka vyrůstá z aplikací těchto poznatků víry do našeho života.

### Úvod do teologie

**Teologii můžeme rozdělit oborů** (akademických odvětví):

*biblická teologie* — se zaměřuje na výzkum a interpretaci Bible (biblická textová kritika, biblická exegeze, ...),

*dějiny teologie* — se věnují výzkumu rozvoje náboženského nebo teologického myšlení,

*patristická teologie* — též patrologie či patristika, zkoumá období církevních Otců (do cca. roku 800),

*scholastická teologie* — období středověké „školské“ teologie a její druhé vlny v 16. století,

*církevní dějiny* — někdy též dějiny církve, pojímají církev v jejích historických souvislostech,

## Úvod do teologie

*systematická teologie, dogmatická teologie* či *dogmatika* — se snaží rozčlenit a systematizovat jednotlivé teologické koncepty,

*morální teologie* — zkoumá teologické důvody, proč by měl člověk konat dobro a nekonat zlo,

*spirituální teologie* — se věnuje teologickému zkoumání díla různých duchovních autorů a náboženských skupin či hnutí, modlitba,

*srovnávací teologie* — se věnuje srovnání jednotlivých témat mezi různými náboženstvími,

*praktická teologie* — má za cíl zkoumat praktické uplatnění teologických myšlenek, patří do ní např.:

pastorální teologie

homiletika

katechetika

liturgika

### Úvod do teologie

**Podle svého předmětu (locus) můžeme teologii dělit takto:**

*teologie v úzkém slova smyslu* — Bůh, jeho vlastnosti, vztah ke světu,

*teodicea* — snaží se ospravedlnit existenci zla a utrpení ve světě ve srovnání s Boží mocí,

*trinitární teologie* — zkoumá Boha jako společenství tří osob: Trojice,

*christologie* — Ježíš Kristus, jeho přirozenost, vztah mezi božským a lidským v Kristu,

*pneumatologie* — o Duchu Svatém,

*teologická antropologie* — člověk, stvoření, nauka o milosti,

*hamartologie* — o hříchu a vykoupení,

### Úvod do teologie

*soteriologie* — pojednává o otázce spásy, vykoupení,

*biblistika* — Bible, biblická textová kritika, interpretace Bible, exegeze,

*ekleziologie* — nauka o církvi,

*misiologie* — misie, evangelizace

*sakramentální teologie* — teologie svátostí (křest, ...),

*eschatologie* — „poslední věci“: smrt, věčný život, poslední soud,

*angelologie* — andělé, neviditelný svět,

*démonologie* — Satan, démoni, zlí duchové.

*hereziologie* – zkoumá teologické omyly, jejich vznik a dopad

## Úvod do teologie

### Teologie jako věda

- teologie je kritickou reflexí obsahu a postoje víry (spolupráce rozumu a víry)  
Pojem **víra** má 2 významy: *fides qua* – akt víry  
*fides quae* – obsah víry
- hlavním obsahem je Boží Zjevení, jehož vrcholem je Ježíš Kristus
- teologie je součástí života křesťanského společenství a je neoddělitelně vnitřně svázaná s církví. Tento fakt ale nestírá možnost svobodného hledání a referování o výsledcích vědeckého výzkumu – *svoboda k objektivnímu a exaktnímu hledání pravdy*.
- teologie a ostatních vědní disciplíny nejsou ve vzájemném konfliktu, pokud se drží vlastního předmětu a způsobu bádání. Překračování kompetencí vyvolává nedorozumění či střet, respektování vlastních hranic, vzájemný respekt a spolupráce naopak přispívají k obohacení lidského poznání.